

Vuk'uzenzele

Vha i giselwa nga vha: Sisteme ya Mafungo na Vhudavhidzani ha Muvhuso (GCIS)

English/Tshivenda

Thangule 2022 Khandiso 1

U mandafhadza vhafumakadzi nga kha zwa vhulimi



Dokotela Vho Ethel Zulu vha khou rangaphanda tshumelo dza bulasini yavho hu ne vha tavha zwibvedzwa zwa oganiki na u fuwa khuhu dzi sa valelwi dzihokoni zwi ne vha rengisela mavhengele a tsini.

Tshifanyiso tsho getshedzwa nga Dokotela Vho Zulu.

Owen Mngadi

Dokotela Vho Ethel Zulu ndi rabulasi muṭuku ane a khou bvelela zwavhuḍi.

Vha shumisa ndivho yavho yo dzingindelaho ya zwa pfusho na tshenzhemo ya miṅwaha minzhi ya u fuwa khuhu dzi sa aluswi nga dzikhemikhaḷa na miroho kha bulasi yavho vha tshi khou itela u mandafhadza vhaṅwe vhafumakadzi uri vha vhe

vhoramabindu kha zwa vhufuwi.

Dokotela Vho Zulu (48), vhane vha vha na doctrate ya zwa pfusho, vha na bulasi ya hekithara dza 23 ngei Culinan nṅa ha Pretoria, hune vha bveledza na matshimbidzele a maga oṅhe a u bveledza miroho na khuhu zwi sa aluswi nga dzikhemikhaḷa zwine vha zwi rengisela mavhengele mahulwane o vhalaho.

Bulasi yavho i dovha ya vha

na matshudeni vha 20 vhane vha khou gudela zwa vhulimi. Dokotela Vho Zulu vho ṭutshela mushumo wavho kha Muhasho wa Vhulimi ngei Vhukovhela ha Devhula vha ḍa vha thoma zhendedzi ḷa vhpufumbudzi, Hope Nutrition Business Consultants.

U ḍiimisa havho nga vhoṅhe sa rabulasi zwo thoma nge vha pfulutshela vunduni ḷa Gauteng vha balelwa nga u wana mushumo wa zwa pfusho sa zwe vhagudela

zwone.

Vha na vhudugambulu ha zwa vhulimi nahone bono ḷavho ndi uri vha dzhenise vhafumakadzi vhanzhi kha zwa vhulimi, sia ḷine vha tenda uri ḷi nga kona u vha mandafhadza na u sika mishumo.

“Ndo shuma miṅwaha ya malo, ndi khou shuma na vhaofisiri vha maṅwe masia kha zwa vhulimi, nahone ro thusa vhorabulasi vhanzhi nga tsireledzo ya zwiḷiwa, mutakalo na pfusho. Vhulimi ho dzulela u vha vhudugambulu hanga u bva ndi tshemuṭuku nahone ndo vha ndi sa ḍitameli u shuma zwiṅwe zwithu nga nṅa ha zwa vhulimi.”

Nga kha zhendedzi ḷavho, Dokotela Vho Zulu vho ṭalutshedza uri vho shuma u mona na mavunḍu a rathi, vha tshi khou thusa vhafumakadzi na vhaswa u tshimbidza mishumo yavho ya zwa bulasini.

Bindu ḷa vhuwuwakhuḷu

Nga 2017, Dokotela Vho Zulu

vho limuwa uri vhpufumbudzi havho ho vha hu si tshithu musu hu si na zwine ha khou bveledza, ngaurolo vha renga bulasi uri vha thome u shumisa ndivho yavho.

Namusi, vha rabulasi wa bindu ḷa vhuwuwakhuḷu a re na mabaphanya a 7 500.

Puḷane yavho ya u thoma yo vha i ya u ṭavha miroho ya oganiki fhedzi.

“Khuhu ndo vha ndi khou dzi ṭoḍela manyoro. Ndo vha ndi tshi ya miḍini ya vhatu u kumbela maṭoṭo a khuhu u itela u nyora miroho yanga.

Nga kha iyo nyimele ndi hone he muhumbulo wa u fuwa khuhu dza mabaphanya wa nḍela. Kha miṅwaha mivhili fhedzi, ro bveledza mabaphanya a 5 000 ra thoma u rengisela mavhengele apo.”

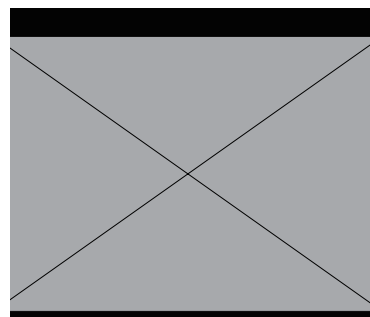
Vho ḍadzisa nga uri khuhu dzavho a dzi aluswi nga khemikhaḷa nahone a dzi dzuli dzo valelwa dzihokoni, dzi a tshela na nṅa na uri a vha shumisi dzihomouni. Vha

Tsho iswa phanda kha siaṭari 2



Mufumakadzi wa sole wa u tou thoma kha ḷa Afrika Tshipembe u kona zwa u fhufha kha mabupho nga pharashutha

Siaṭari 10



Lesedi Ledwaba o takulela nṅa vhubindudzi ha zwa u fhaṭa

Siaṭari 11



U vhalo Vuk'uzenzele kha vha danuḷode GOVAPP kha:



Vha ṭoḍe SA Government kha Google playstore kana appstore

KHA VHA RI KWAME



Vuk'uzenzele



@VukuzenzeleNews

Webusaiti: www.gcis.gov.za

Imeili: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Luṭingo: (+27) 12 473 0103

Tshedimoseṭso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

NDI YA MAHALA A I RENGISWI

Tsho bva kha siatari 1

shumisa maoto a khuhu u alusa miroho yavho i fanaha na tshipinitshi, burokhoji, khavhishi na dziphapha.

Nga nnda ha u rengisela mavhengele, Dokotela Vho Zulu vha dovha vha rengisela vharengisi vha zwiitaraani zwiiveledzwa zwavho. Bindu lavho li khou tshimbila zwavhuqi vhuukuma he vha kona u thola vhafumakadzi vha 12 kha vhuimo ha tshothe.

U ya nga Dokotela Vho Zulu, vhufowakhuhu ndi inwe ya sekhithara ya ndeme vhuukuma kha

shango, ngauri miya i la nama ya khuhu nga maanda u fhira dziwe tshaka dza nama.

Vho Dokotela Zulu vha tama u pfumbudza vhafumakadzi vha 1 000 kha zwa vhufowi u mona na shango nwa muwe na muwe.

Vha khou do dovha vha vha muwe wa vhabveledzi vha khuhu dzi no tshela nnda na miroho ya oganiki zwi sa aluswi nga dzikhemikha.

Vha eletshedza vhafumakadzi vha tamaho u vha vhorabulasi uri vha thome nga zwiituku vha sa lindele muvhuso. "Musi thikhedzo ya muvhuso i tshi

da khavho, i do tou engedza kha zwa vha zwi thoma.

Arali vha khou toda u fuwa mabaphanya a 3 000, a hu na tshine tsha vha thivhela uri vha thome nga a 20. Kha vha kwame mavhengele apo uri vha wane uri ndi zwiifhio zwo khetheaho zwine a toda zwi tshi da kha khwalithi," vha shume nga zwiigwada u itela uri vha kone u swikelela thodea dza khwalithi na tshivhalo tshi todeaho, vha dadzisa nga u ralo.

U mandafhadza vhafumakadzi nga kha zwa vhuilimi

Dokotela Vho Zulu vha a

tenda kha zwa uri vhuilimi vhu nga shela mulenzhe zwiilwane kha u mandafhadza vhafumakadzi siani la zwa ikonomi na u sika mishumo minzhi ya vhafumakadzi.

"Arali vha mandafhadza vhafumakadzi, vha vha vha tshi khou mandafhadza lushaka. Ri a kona u kovhelana ndivho na u ita uri vhatu vhanzhi vha shele mulenzhe."

Vha dadzisa nga uri vhafumakadzi a vha tei u dipima kha zwa vhuilimi ha mutheo fhedzi vha fanela u tevhele masia othe kha ndowetshumo ya zwa vhuilimi u fana na sia la zwa

maga a matshimbidzele a tshibveledzwa tsha zwa vhuilimi, sia la zwa u putela kana u pangwa ha tshibveledzwa phanda ha musu tshi tshi ya makete khathihi na sia la zwa u renga zwiiveledzwa u itela u rengisela huwe hafhu.

"U vha na mbofholowo kha sia la zwa masheleni ndi tshone tshithu fhedzi tshine tsha nga ri thusa u fhelisa samba la khakhathi dzo ditikaho nga mbeu nahone hezwi zwi nga swikelwa nga kha vhufowi, vhuukati ha zwiwe," vho ralo Dokotela Vho Zulu.

Mabindu matuku a tutuwedzwa u ita khumbelo dza thikhedzo

Nosihle Shelembe

Minista wa Mveledziso ya Mabindu Matuku, Vho Stella Ndabeni-Abrahams, vho tutuwedza mabindu matuku a wanalaho zwikolobulasi na kha vhufo ha mahayani uri a ite khumbelo ya thikhedzo nga kha Mbekanyamushumo ya Mabindu Matuku a Tshikolobulasi na Vhufo ha Mahayani (TREP).

"Ro diimisela u lwa na vhufoyamushumo na vhufo, fhedzi ri dovha ra vha na vhufoifhinduleli ha u alusa ikonomi," vho ralo Minista Vho Ndabeni-Abrahams.

Vha tshi khou amba kha Semina ya Vhaswa ya SheTradesZA ye ya vha hone zwenezwino ngei Pretoria, Minista vho ri masheleni a nthesa a TREP zwa zwino ndi R1 milioni, hune tshipidza tshithihi tshao tsha vha mundende tshinwe tsha vha lounu.

Vhoramabindu vhatuku

vha re vhufo ha mahayani na vha zwikolobulasi vha nga ita khumbelo ya thikhedzo, i katelaho ndambedzo, nga kha fomo ya khumbelo yeneyo nthihi u bva kha Zhendedzi la Mveledziso ya Mabindu Matuku (SEDA), na Zhendedzi la Masheleni a Mabindu Matuku (SEFA), Tshikwama tsha U mandafhadza tsha Lushaka (NEF) na Zhendedzi la Mveledziso ya Vhaswa la Lushaka (NYDA).

Vha vha mabindu vha fanela u vha vha vhoiwaniwapo vha la Afrika Tshipembe.

Zwikimu zwi tevheleho zwi khou wanala kha vhoramabindu matuku vho lugelaho:

- Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya dzibekhari thukhu na mabindu a u rengisa malegere
- Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya zwa u lugisa mimosoro na zwa makhanikhe (khathihi na mavhengele a zwikirepe zwa mimosoro o diimi-

saho nga othe na mabindu matuku a zwa mimosoro a si a foma)

- Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya dzibutshari
 - Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya mabindu matuku a zwiambaro, mikumba na zwa malabi
 - Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya zwa ndo-ndolo ya muvhili
 - Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya zwiphaza
 - Mbekanyamushumo ya thikhedzo ya zwa u bika zwiwiwa na tshisanayama
- U diinwalisa hu nga itwa kha smesa.gov.za. khathihi na u ngetshedza zwidodombedzwa zwi todiwaho.
- Kha ndingedzo dza u khwaithisedza uri matshimbidzele a ndambedzo ya mabindu matuku a khou tshimbila zwavhuqi nahone ha konqi, muvhuso u khou lwela u tanganya zwiimiswa zwa mabindu matuku.

"Zwa zwino ri kati na u tanganya SEFA na SEDA khathihi na Zhendedzi la

Mveledziso ya Dzibannga dza Tshumisano."

Mbekanyamushumo ya SheTrades

Vho Ndabeni-Abrahams vha ri nga kha vhufoangeli ho vhalaho, muvhuso wo thusa sekhithara ya mabindu matuku u aluwa na u sika mishumo ine ya khou todeha vhuukuma.

"Muhasho wa Mveledziso ya Mabindu Matuku na vha SEDA vho vhumba vhufohumisani na vha International Trade Centre (ITC), u disa mbekanyamushumo ya SheTrades kha la Afrika Tshipembe, na u vhumba SheTradesZA hub.

"Mbekanyamushumo yo livhiswa kha u mandafhadza mabindu a vhafumakadzi uri vha vhambadzele fano hayani, kha madzingu na kha dzitshaka. Senthara i tikedza u khwaithiswa ha zwikili zwa bindu na vhufoitshani kha vhoramabindu matuku a vha vhafumakadzi vha Afrika

Tshipembe vha linganaho 10 000 lwa tshifhinga tsha minwaha miya," vho ralo Minista.

Vhoramabindu vha vhafumakadzi vha todeho u swika 3 000 vho no nwaliswa kha SheTradesZA Hub nahone vho wana ngudo nga kha inthanethe (e-learning) ya mahala na khwiniso kha kushumele kwa zwa mabindu.

SheTradesZA Hub i do dovha ya khwinisa tswikelelo kha vhufoindudzi kha mabindu a vhafumakadzi na u tutuwedza zwikhala zwa bindu.

"U shela mulenzhe ha SEDA na muhasho kha SheTradesZA Hub zwi sumbedza vhufoikumedzeli hashu kha u bveledzisa na u khwaithisedza u mandafhadzwa ha vhafumakadzi vha Afrika Tshipembe," vha ralo Minista Vho Ndabeni-Abrahams.

- SAnews.gov.za

U wana mafhungo nga vhufoalo nga ha Seda vha founela **0860 663 7867** imeili info@seda.org.za kana vha loga kha www.seda.org.za.



government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production

Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief

Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor

Tendai Gonese | tendai@gcis.gov.za

News Editor

Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso
Ursula Graaff

Graphic Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatshe
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele

is published by Government Communications (GCIS)



Printed by:



Distributed by:





Ri nga zwi kona nahone ri ḑo shuma nga nungo dzoṱhe u fhelisa u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana



Kha vhege dzi si gathi dzo fhiraho, u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana ho kalulaho ho khakhisa zwiḥulwane ikonomi yashu na u vhangva vhuleme vhuhulu kha Mafrika Tshipembe vhoṱhe.

Luṱa lwa 6 lwa u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana lwo vhangva nga ndozwo ya megawatsi (MW) dzi fhiraho 18 000 dza khaphasithi ya mveledzo zwo vhangva nga u tshinyala ha yuniti na tshitereke tshi siho mulayoni nga vhashumi vha Eskom.

Nga murahu ha tshifhinga tshi fhiraho miṅwaha ya fumi ya ṱhahelero dza muḑagasi, Mafrika Tshipembe vha na ppanelo ya u dinalela. Nga zwifhinga zwi raliho, u pfa u nga a zwi nga ḑo swika hune zwa ḑo fhela.

Fhedzihla, musi u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana hu tshi vhonele hu tshi

khou tou ṅana, ngoho ndi ya uri ro no dzhia vhu-kando ha ndeme ho vhalaho u tandulula ṱhahelero kha nḑisedzo ya muḑagasi.

Zwa ndeme zwine ra khou tea u ita zwone u thoma ndi uri hu vhe na vhudziki kha sisitheme ya muḑagasi. Musi sisitheme i tshi khou vhu-elela ngonani na khaphasithi ya mveledzo i tshi khou vhu-edzedzwa, Eskom i ḑo kona u fhungudza u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana ha vha kha luṱa lwa fhasi.

Thendelano yo swikelelwaho vhu-kati ha Eskom na madzangano a vhashumi i ḑo ita uri mushumo wa ndeme wa u lugisa u tshimbile na u ita uri yuniti dza u engedzedza dzi dovhe dzi shume. Muṱala wa pfukiselo u bva Cahora Bassa ngei Mozambique wo vhu-edzedzwa, zwe zwa engedza 600 MW kha giridi, na Yuniti ya 6 ya Medupi yo vhu-edzedzwa u shuma

nga Mugivhela, zwa engedza iṅwe 720 MW. Yuniti dza u engedzedza dzi khou lavhelelwa u dovha dza shuma, zwine zwa ḑo dovha zwa fhungudza ṱhahelero ine ya vha hone zwino.

Nga tshifhinga tshenetshi, mazhendedzi a vhu-vehedzi ha mulayo a khou shuma nga nungo dzoṱhe u lwa na zwiito zwa u tshinyadza, vhuvhava na vhu-fhura kha sekithara ya Eskom u fhelisa tshutshedzo dzine zwiito izwi zwa vhugevhe-nga zwa khou ḑisa kha sisitheme ya muḑagasi.

Mafheleloni, ngoho ndi ya uri ri khou fanela u engedza khaphasithi kha giridi. Hezwi zwi ḑo sika tshikhala tsha uri Eskom i kone u ita mushumo wa ndeme wa ṱhogomelo na u engedza u shuma zwavhuḑi ha mushinzi wayo. I ḑo dovha ya sika tshitsireledzi u itela uri naho yuniti dzo vhalaho dzi nga tshinyala

nga tshifhinga tshithihi, dziṅwe mveledzo dzi nga shumiswa.

Liṅwe la maga a u thoma le nda li dzhia nga 2018 ho vha u vusuludza mbekanyamushumo ya thengo ya fulufulu li vusuludzwa-ho. U engedza kha thengo ya khaphasithi ya mveledzo ntswa nga kha mbekanyamushumo iyi, nyengedzedzo kha khaphasithi yo randelwaho ya u wana laisentsi ya thandela dza mveledzo ntswa u swika kha 100 MW zwi amba uri vhabindudzi vha phuravethe a vha tei u vha na laisentsi ya u fhaṱa zwiimiswa zwa mveledzo u swika kha muelo uyu. Mvusuludzo iyi i leluwaho yo vulela khonadzeo khulwane dza vhubindudzi.

Eskom yo ṅetshedza mavu tsini na zwiṱitshi zwa muḑagasi zwine zwa vha hone u itela vhubindudzi ha phuravethe kha thandela dza fulufulu li vusuludzwaho. Tshandukiso dza dizaini dzo khunyeledzwa u khwinisa kushumele kwa yuniti dza 1, 2 na 3 dza Medupi nahone vha kati na yuniti dza 5 na 6.

Musi mishumo iyi i ya vhuṱhogwa nahone i tshi ḑo aṅwa mitshelo kha miṅwedzi i khou ḑaho, zwi tou vha khagala uri a i ngo lingana kha uri i nga tandulula thaidzo ye ra livhana nayo.

Zwe ra ṱangana nazwo kha vhege dzi si gathi dzo fhiraho zwo ri sumbedza uri ri khou tea u ita zwinzhi nahone ri khou tea u zwi ita nga u ṱavhanya.

A zwi pfasesei uri shango li fanaho na laṱhu – li re na

zwikili, vhu-koni na zwiko zwine ra vha nazwo – la tea u livhana na ṱhahelero ya muḑagasi.

Kha vhege dzi si gathi dzo fhiraho, ro vha ri khou shuma na Dziminiṱa dzo teaho na vhaofisiri vha-hulwane kha maga a u engedzedza o fhambanaho u ṱavhanyisa ndingedzo dzoṱhe u itela u engedza nḑisedzo ya muḑagasi yashu. Mulaedza u khagala: hetshi a si tshifhinga tsha u shuma nga nḑila yo ḑowealeho. Ri khou fanela u dzhia vhu-kando ho khwaṱhaho u ita uri u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana zwi fhelise.

Musi maga e ra a dzhia a tshi ḑo ita uri ri vhe na muḑagasi tshifhinga tshoṱhe u sa ḑuriho tshifhingani tshi ḑaho, ri khou dovha ra sedza kha uri ndi maga a fhio a u engedzedza ane ra nga a dzhia zwino u itela uri ri swikelele tshipikwa tshashu nga u ṱavhanya.

Hu si kale ri ḑo fhedza mushumo wo dodombedzwaho na vhu-kwamani zwi ṱoḑeaho u khunyeledza maga aya maṅwe. Hu si kale ri ḑo ḑivhadza tshigwada tsho katelaho zwoṱhe tsha mishumo u itela u swikela mvelaphanda i ṱavhanyaho ya u lwa na u khaulwa ha muḑagasi nga u sielisana.

A hu na thandululo dzi leluwaho kha thaidzo yashu ya muḑagasi. Fhedzi ro ḑikumedzela na u ḑiimisela u tandula masia oṱhe na u shumisa tshikhala tshinwe na tshinwe u khwaṱhisedza uri ri bveledze muḑagasi wo lingana ho swikelela ṱoḑea dza shango.